

Usporedba didaktičkih elemenata Montessori i Waldorfskih škola

---

Leko, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:133961>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Marta Leko

USPOREDBA DIDAKTIČKIH ELEMENATA MONTESSORI I WALDROFSKIH ŠKOLA

Diplomski rad

Čakovec, rujan, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Marta Leko

USPOREDBA DIDAKTIČKIH ELEMENATA MONTESSORI I WALDROFSKIH ŠKOLA

Diplomski rad

Mentor rada:
izv. prof. dr. sc. Tomislav Topolovčan

Čakovec, rujan 2024.

Sadržaj

Uvod.....	1
Maria Montessori	3
Rudolf Steiner	6
CILJEVI NASTAVE.....	8
<i>Montessori škola</i>	8
<i>Waldorfska škola</i>	9
METODE POUČAVANJA.....	11
<i>Montessori škola</i>	11
<i>Waldorfska škola</i>	12
NASTAVNI SADRŽAJ	14
<i>Montessori škola</i>	14
<i>Waldorfska škola</i>	15
VREDNOVANJE.....	16
<i>Montessori škola</i>	16
<i>Waldorfska škola</i>	18
RASPORED SATI	20
<i>Waldorfska škola</i>	20
<i>Montessori škola</i>	21
UČITELJI.....	22
<i>Waldorfska škola</i>	22
<i>Montessori škola</i>	23
Zaključak.....	25
Literatura	27
e- izvori	29
Izjava o izvornosti diplomskog rada	30

Sažetak

U ovom radu se obrađuju alternativne škole koje su bazirane na potpuno novoj pedagoško-metodološkoj osnovi. Govori se o Montessori školi koju je osnovala Maria Montessori. Ta je škola bazirana na njezinoj pedagogiji i metodologiji.

Drugu alternativnu školu, koja je obrađena u ovom radu, osnovao je Rudolf Steiner. Ona je zasnovana na njegovoj pedagogiji, njegovoj metodologiji i na njegovom znanstvenom učenju. Cilj njihovih učenja je pomoći djeci i mladim ljudima uspostaviti sklad i ravnotežu između fizičkog, duhovnog, emocionalnog i intelektualnog dijela bića, odnosno da se sve psihičke pojave uvijek promatraju u sklopu psihičke i ukupne cjeline. Dijete je nedjeljiva cjelina i da bi se svi potencijali razvili u potpunosti, nužno je harmonično i podjednako razvijati sve dijelove te cjeline. Oba autora, u svojim znanstvenim teorijama, svakako uključuju nadnaravnu silu ili Boga koji svojom inteligencijom i ljubavlju upravlja cijelim svijetom. U tome vide i rješenja određenih, nedokučivih zagonetki kao što je začeo i jedinstvenost svakoga čovjeka.

Ključne riječi: Maria Montessori, Rudolf Steiner, alternativne škole, obrazovanje, didaktika, kurikulum.

Summary

Comparison of didactic features between Montessori and Waldorf schools

This paper discusses alternative schools that are based on a completely new pedagogical and methodological foundation. It focuses on the Montessori school, founded by Maria Montessori, which is based on her pedagogy and methodology. The other alternative school discussed in this paper was founded by Rudolf Steiner, and it is based on his pedagogy, his methodology, and his scientific teachings. The goal of their teachings is to help children and young people establish harmony and balance between the physical, spiritual, emotional, and intellectual aspects of their being, viewing all psychological phenomena as part of the overall psychological and holistic entirety. The child is an indivisible whole, and in order for all potentials to develop fully, it is necessary to harmoniously and equally develop all parts of this whole. Both authors, in their scientific theories, certainly include a supernatural force or God, who governs the entire world with intelligence and love. In this, they also see the solutions to certain unfathomable mysteries, such as conception and the uniqueness of every person.

Keywords: Maria Montessori, Rudolf Steiner, alternative schools education, didactics, curriculum.

Uvod

Alternativne škole nastoje pronaći nove ideje, nove metode i nova rješenja koja će primjenjivati pri organiziranom odgoju i obrazovanju. One nastoje promijeniti tradicijske sustave koji su utemeljeni na autoritetima, na primjeni administrativnih i birokratskih rješenja, na verbalnom knjiškom učenju, na usvajanju tuđih znanja, zatvorenim prostorima, bezličnim učionicama i sličnom.

U našoj stručnoj literaturi, o školama i školstvu, o alternativnim školskim sustavima, za vrijeme prošloga društveno-političkog uređenja nije se posvećivala adekvatna pozornost. Tadašnji društveno-politički sustav je preferirao razredno-predmetni-satni sustav koji u praksi djeluje preko 350 godina. Za vrijeme trajanja toga sustava bilo je više pokušaja njegovog mijenjanja, dopunjavanja pa čak i njegove potpune zamjene drukčijim sustavom. Pored težnje za poboljšanjem i promjenom tog starog sustava, istodobno je bilo i značajnih nastojanja da se sustav dodatno učvrsti i postane neprikosnoven, što zorno ilustrira sljedeći citat:

U proteklih 350 godina vjerojatno su Herbert i Ziller najviše učinili na konačnom definiranju unutarnje strukture ovog sustava. Oni su svojim učenjem o formalnim stupnjevima (jasnoća, asocijacija, sustav i metoda) značajno pridonijeli učvrćenju koncepta intelektualističke škole u kojoj se struktura nastavnog procesa i nastavnog sata izvodi isključivo na modelu intelektualnog odgoja. (Matijević, 2001, str. 11)

Nakon prvih višestranačkih izbora i u nas je poraslo zanimanje za pluralizam u školskom, pedagoškom i obrazovnom sustavu. Društveno-politički sustav je postao pluralistički i demokratski i temelji se na slobodnim izborima. To otvara prostor za uvođenje pluralističkog sustava u školstvo i sve druge djelatnosti. Kao što Matijević primjećuje:

To ne ide jednostavno jer smo svi živjeli pedesetak godina uz pedagoško jednoulje, odnosno uz jedinstvenu konfekcijsku osnovnu školu. Sada smo toga svjesni, ali trebamo biti svjesni i činjenice da će trebati dosta vremena da svi ljudi, čiji je rad vezan uz školstvo i odgoj, dokuče smisao toga pluralizma i upoznaju što to on sa sobom nosi. (Matijević, 2001, str. 9)

U svijetu, i u Republici Hrvatskoj, sve više je alternativnih i privatnih škola s pravom javnosti. Razvijaju se alternativne pedagoške koncepcije prema uzoru na zemlje koje imaju dugu

tradiciju alternativnog školstva. Proučavaju se autori koji su bili pioniri promjena školskih i obrazovnih sustava. Tako je već 1859. g. u Rusiji, u Jasnoj Poljani, otvorena jedna od prvih alternativnih škola u svijetu. Otvorio ju je L. N. Tolstoj:

Naime, umjesto jedinstvene konfekcijske državne škole za određenu kategoriju djece, Tolstoj osniva slobodnu školu u kojoj zagovara slobodni odgoj koji polazi od djeteta. Umjesto krute nastavne artikulacije kakvu su zagovarali Herbert i Ziller, Tolstoj nudi djeci potpunu slobodu u pogledu dnevnog posjećivanja nastave. Ta će se Tolstojeva rješenja poslije naći u konceptima nekih pedagoških rješenja reforme pedagogije i nove škole (npr. u Summerhillu, 1921.). (Matijević, 2001, str. 14)

Matijević (2001.), također, ističe da se u prvih trideset godina dvadesetoga stoljeća javlja sve više pokušaja radikalne preobrazbe unutarnje organizacije škole te da su se neki od tih pokušaja, kao modeli alternativnih ili slobodnih škola, održali do danas. Jedni od zapaženijih su Montessori-sustav i waldorfska škola.

Alternativne škole nisu opterećene standardima po pitanju ekonomije, psihologije ili medikalizacije. One bitno razlikuju pojam školovanja i obrazovanja. Pojedini zagovornici alternativnih škola smatraju da državne škole skoro pa ne bi trebale ni postojati. Međutim, bitno je u školstvu očuvati pluralizam kojim bi se cjelovitije zadovoljile sve obrazovne potrebe cjeline društva. Društvo čini skup individualaca, odnosno jedinstvenih pojedinaca, pa je bitno kod organizacije školstva sve to imati u vidu. Treba svakog pojedinca pokušati staviti u poželjno okruženje u kojem bi on mogao u potpunosti razviti vlastiti potencijal. Poželjno je uravnotežiti alternativne i klasične škole kako bi svaki pojedinac pronašao obrazovni sustav koji mu pruža najveću mogućnost potpunog razvitka.

Dodatni argument za uravnotežavanje školskih sustava i njihovih posebitosti je i taj da se obrazovanje kontinuirano koristi istraživačkom metodologijom. Obrazovanje koristi i usvaja sve pozitivističke metode iz drugih znanstvenih disciplina te usvaja praksu koja je utemeljena na dokazima i novim obrazovnim politikama. Istraživačke metode se u pravilu baziraju na kvantificiranim podacima kojima dodatno objašnjavaju problem, ali ga ne rješavaju. Zbog toga je značajno istražiti sve posebnosti, kao i sve odnose između svih alternativnih škola, državnih škola i svih novih trendova koji imaju globalni karakter. Bitno je razumjeti metode alternativnih škola, bitno ih je ispravno kategorizirati i objediniti kako bi se dobile znanstvene činjenice na temelju kojih se onda mogu realnije i vjerodostojnije ocjenjivati mogućnosti samih škola.

Ovim radom želim prikazati sličnosti i razlike između metoda učenja i odgoja Marie Montessori i waldorfske škole. Na temelju metodološkog teorijskog, komparativnog, povijesnog i hermeneutičkog pristupa istraživanja odgoja i obrazovanja (Anderson, 2005; Cohen, Manion, Morrison, 2007; Creswell, 2012; Dubovicki i Topolovčan, 2020; Dubovicki i Topolovčan, 2021; Gorard i Taylor, 2004; Matijević i Topolovčan, 2017; Ridley, 2012; Topolovčan, 2016; Topolovčan, 2017; Topolovčan, 2020; Topolovčan i Dubovicki, 2024; Walford, 2003). Ukazat ću na podudarnosti i različitosti u načelima i samoj implementaciji u svakodnevni rad odgoja djece. Obje alternativne škole imaju svoj jedinstven i prepoznatljiv pedagoški pristup i svoja načela, kao i posebne pribore za podučavanje djece.

Maria Montessori

Utemeljiteljica Montessori škole je Maria Montessori, rođena 31. kolovoza 1870. u mjestu Chiaravalle kod Ancone u Italiji.

Roditelji su Marii već u ranom djetinjstvu odlučili osigurati što bolje uvjete za razvoj i školovanje pa su se zbog toga preselili u Rim. Maria je od ranoga djetinjstva pokazivala talentiranost i veliku nadarenost. Njezini su je roditelji željeli školovati za učiteljicu, a ona je upisala prirodne znanosti i tehniku. Tijekom studija se dodatno zanimala za prirodne znanosti. Posebnu naklonost je pokazivala za biologiju, što je, ustvari, bio putokaz za njezino glavno zanimanje, studij medicine.

Maria Montessori je prva žena u Italiji koja je upisala studij medicine. Diplomirala je 1896. g. u dvadesetšestoj godini života, s najboljim ocjenama (Seiz i Hallwachs, 1996).

Na kraju studija održala je javno predavanje koje je privuklo pozornost javnosti i zbog činjenice da će prva žena postati doktorica medicine u Italiji. Predavanje je izvanredno uspješno i sve su tadašnje novine zabilježile da je promovirana prva žena u doktora medicine. Bilo je to godine 1896. kada je Maria navršila 26 godina. Iste je godine od udruženja talijanskih žena poslana u Berlin na Kongres žena (Matijević, 2001; str. 34).

Uz studij medicine, Maria je pokazivala veliku sklonost prema pedijatriji i psihijatriji. U njezinom je radu stalno bio prisutan istraživački duh i želja za stjecanjem novih znanja. Vođena tom željom, 1897. godine, zaposlila se u psihijatrijskoj klinici. Tu se susrela sa slaboumnom djecom koja su imala problem uklapanja u školsku i u obiteljsku sredinu. Djeca su imala

poteškoće u razvoju, a nisu imala odgovarajuću stručnu pomoć. Ta činjenica nedostatka stručne brige za djecu s posebnim potrebama, motivirala ju je. Uvidjela je da je njihova okolina potpuno neprilagođena njihovim potrebama i da im ne omogućuje napredak.

Uočila je da se o djeci treba brinuti u cjelini, a ne samo za njihovo tjelesno zdravlje. Maria je u radu s takvom djecom, došla do zaključka da je taj problem više pedagoški nego medicinski.

Kako bi obogatila znanje iz tog područja, dodatno je proučavala radove francuskog liječnika Jeana Marca Itarda (1812. - 1880.) i njegovog učenika Edoarda Seguina (1812. - 1880.). Oni su se u svojim teoretskim i znanstvenim radovima bavili razvojem metoda pomaganja slaboumnoj i nagluhoj djeci. Maria je radove francuskih znanstvenika prevela na talijanski jezik, a kakvo je njihovo učenje, vidljivo je iz navedenoga:

Itard je pisao da se djeci sa smetnjama u razvoju može pomoći na temelju sustavnog promatranja i odgovarajućih odgojnih postupaka. Svako osjetilo može se razvijati sustavnim vježbanjem. Neke se sposobnosti kod hendikepirane djece mogu do te mjere razviti da ona mogu samostalno zadovoljiti neke svoje životne potrebe. Sequin je za takvu djecu razvio posebne postupke i vježbe. Neke je geometrijske figure trebalo npr. složiti u određenom prostoru. To je ponukalo Mariu da nešto slično razvije na temelju svojih učenja i za normalnu djecu (Matijević, 2001; str 34).

Rad u tom Institutu Mariji je omogućio dodatni znanstveni razvoj. Različitim materijalima i posebnim didaktičkim sredstvima istraživala je prirodu djece. Nakon dvogodišnjeg rada u Institutu, Montessori je odlučila intenzivno se baviti tajnom djeteta. Razvila je novu pedagošku metodu koja se bitno razlikovala od svih dotadašnjih pedagogija. Držala je da svako dijete u sebi nosi prirodne intelektualne potencijale koji se trebaju u potpunosti ostvariti u odrasloj osobi, koje učitelji i roditelji, kao i životna okolina, trebaju podržavati i stvarati im uvjete da se u potpunosti razviju. „Vjerovala je u djetetovu sposobnost da se samo razvije i tražila podupiranje djeteta u samorazvoju ako želimo začeti u djetetu nove smjernice mira na Zemlji“ (Philipps, 1999; str. 11).

Marijina znanstvena karijera se dugi niz godina razvija vrlo uspješno, sve dok se nije zaljubila u kolegu s posla s kojim je provodila liječničku praksu na Psihijatrijskoj klinici u Rimu. S kolegom Guiseppeom je ostala trudna i razmišljala je o skoroj udaji.

Međutim, on se uskoro ženi drugom ženom, a za Mariju je rođenje izvanbračnog djeteta u to vrijeme moglo značiti kraj svakog javnog djelovanja. Međutim, ona odluči tajno roditi dijete i

povjerit ga na čuvanje jednoj obitelji na selu. Tu odluku je teško donijela te je zato u svojim spisima poslije često isticala važnost i potrebu čvrste veze djeteta i majke u prvim mjesecima života (Matijević, 2001; str. 35).

Nakon poroda ponovo se posvetila znanosti i studiju. Studirala je područje odgoja i ljudskog razvoja. Godine 1904. je angažirana kao predavačica pedagogije na medicinskom i prirodno-znanstvenom području. Iste godine objavila je knjigu *Pedagoška antropologija*. Zaokupljena je čovjekom kao fenomenalnim dijelom svemira. Vjerovala je da svako biće ima svrhu svog postojanja i da svako biće ima svoju ulogu u cjelovitom procesu stvaranja. Čovjek mora biti odgajan u dobru i za dobro i mora se boriti za ostvarenje potpune ličnosti.

Za stručni razvitak Marie Montessori značajne su i neke okolnosti koje su se 1906. i 1907. godine dogodile u Rimu. Naime, u jednoj rimskoj četvrti u većem broju obitelji su bila zaposlena oba roditelja pa se pojavio problem zbrinjavanja djece dok su roditelji na poslu. Problem je rodio ideju da se u zgradi odredi jedan prostor u kojem bi se čuvala sva djeca. Maria je dobila zadatak organizirati čuvanje djece što je ona iskoristila kao priliku da s tom djecom isproba neke metode i materijale koje je primjenjivala u radu s djecom s posebnim potrebama. Sve se to odvijalo u kući *Casa dei Bambini*, koja je službeno otvorena 6. siječnja 1907. godine, a u kojoj su boravila djeca između druge i šeste godine. Kako bi svoje znanje i stečeno iskustvo učinila dostupnijim široj javnosti, Maria je 1909. godine objavila knjigu *Il Metodo* koja je vrlo brzo nakon objave prevedena na dvadesetak jezika. Već 1912. godine je prevedena i u SAD-u.

Maria Montessori kontinuirano ulazi u neistražene prostore učenja i obrazovanja pa je tako u vlastitoj kući počela poučavati dvije skupine djece od šest do devet godina starosti. S njima je istraživala primjenu svojih metoda odgoja kao i pojedinih materijala koje koristi pri učenju sa školskom djecom. Nakon toga eksperimenta ona je u vlastitoj kući 1909. godine organizirala prvi tečaj za učitelje i sve zainteresirane. Polaznicima tečaja je izložila svoje ideje i sve korištene didaktičke materijale.

Godine 1914. Montessorijeva je objavila knjigu na engleskom *Dr. Montessori s Own Book*. Knjiga je koncipirana tako da može educirati zainteresirane ljude za rad s djecom kao i da im približi način korištenja njezinih didaktičkih materijala.

Osnovala je i društvo koje je svim zainteresiranima trebalo pružiti stručnu pomoć u radu. Na istom tragu su i njezine kasnije objavljene knjige: *Dječja otkrića*, 1964.; *Kreativno dijete*, 1972.; *Od djetinjstva do mladenaštva*, 1966. Montessori je rano shvatila da se obrazovanje i obrazovni sustavi trebaju odvijati bez bilo kakve prisile i nasilja. Zalagala se za humanije i

prosvjetljenije društvo koje će omogućiti djeci predanost radu, aktivno sudjelovanje u učenju osobe koja uči kao i razvijanje stručnih treninga.

Godine 1929. je zajedno sa sinom Mariom osnovala udruženje *Assocation Montessori Internationale* koje se, uz ostalo, bavilo međunarodnom razmjenom stručnjaka i osposobljavanjem odgajatelja i učitelja te razmjenom iskustava i znanja. Njezin rad je uočen i cijenjen na svjetskoj razini pa je 1949. godine nominirana za Nobelovu nagradu za mir. Umrula je 6. svibnja 1952. u Nordwijkunu pored Amsterdama.

Rudolf Steiner

Rudolf Steiner je poznati svjetski znanstvenik koji je rođen 25. veljače 1861. godine u Donjem Kraljevcu u Međimurju. Donji Kraljevac je danas u Republici Hrvatskoj, a tada, u vrijeme rođenja Steinera, je bio u sastavu Austro-Ugarske. Rudolf Steiner je svjetski velikan koji je u više znanstvenih područja napravio grandiozna znanstvena djela.

Rudolf Steiner je u Berlinu bio predavač u *Školi za radničko obrazovanje*. Tu školu je osnovao Wilhelm Liebknecht Stariji. Škola su dobro prihvatili polaznici koji su prepoznali naklonost i zalaganje Rudolfa Steinera za obrazovanje odraslih osoba kao i njegov humani pristup radnicima koji su dolazili na ta predavanja. Njegov rad posebno je istaknut u citatu iz knjige *Odgov ka slobodi*:

Već u dobi od sedam godina počela su se kod Rudolfa Steinera javljati unutarnja iskustva koja će obilježiti čitav njegov kasniji život. Nadosjetilno je područje doživljavao kao stalnu prisutnu realnost... Na razmeđu dvaju stoljeća svoju je sposobnost motrenja nadosjetilnog uzdigao do takve egzaktnosti i kontrole da mu se činilo opravdanim zastupati je kao znanstveno istraživanje, odnosno kao duhovnu znanost. Tako je primjerice predavanje pod naslovom „Odgov djeteta sa stanovišta duhovne znanosti“ što ga je 1907. g. držao u raznim mjestima Njemačke sadržavalo u sebi tek klicu waldorfske pedagogije (Carlgren i Klingborg, 1993, str. 8-9).

Rudolf Steiner studirao je matematiku i prirodne znanosti u Beču gdje je 1892. godine doktorirao iz područja filozofije, preciznije iz filozofije slobode. Pored toga je na sveučilištu slušao pedagogiju, medicinu, filozofiju i književnost. Bavio se i izdavačkom djelatnošću, a

radio je i u antropozofskom društvu. Za predavanja iz pedagogije je organizirao i vodio tečajeve širom Europe. Bio je i privatni učitelj jednoj obitelji u Beču.

Godine 1919. osnovao je prvu waldorfsku školu u Stuttgartu nakon što je održao predavanje radnicima tvornice *Waldorf-Astoria*. Emil Molt, direktor tvornice, zamolio je Steinera da osnuje školu za djecu radnika (Matijević, 2001). Steiner je držao predavanja u kojima je obuhvaćao probleme ljudi bez obzira na njihovu religiju, svjetonazor, položaj u društvu ili bilo koju drugu posebnost. Borio se za školovanje svih ljudi.

Držao je razumljivim da su zakoni o ljudskom razvoju, između sedme godine pa sve do četrnaeste ili petnaeste godine života, isti za sve ljude. Čovjekova vlastitost ili posebnost se očituje u području osjećaja. Čovjek se mišljenjem izdiže iznad vlastitog života. Steiner tvrdi da se dva čovjeka pod utjecajima istih vanjskih okolnosti razvijaju na potpuno različiti način. Za ostvarenje ljudskih potreba potrebna je sloboda, jednakost i bratstvo. Čovjek mora biti slobodan od pritisaka državne vlasti i gospodarskih subjekata. Samo tako odgojen građanin bi u budućnosti mogao aktivno i kreativno sudjelovati u oblikovanju društva u kojem će živjeti. Glavni cilj odgoja te škole je da se odmah nakon rođenja bude i njeguju socijalne sposobnosti djece te da im se omogući potpuni razvitak darovitosti i vještina s kojima su rođena. Djeca se rađaju s prirodnim sposobnostima za koje treba stvoriti okruženje u kojem će se te sposobnosti razviti u potpunosti. Djeca su budućnost svijeta pa Steiner zastupa tezu da je odgojitelj dužan kod djece poduprijeti osobnu nadarenost i sve posebnosti. Prilikom otvaranja prve waldorfske škole, Steiner je uz ostalo rekao: „Na dan otvaranja želim reći da ne govori istinu onaj koji kaže da antropozofski orijentirana duhovna znanost osniva waldorfsku školu želeći u tu školu unijeti svoj svjetonazor. Težimo za tim da u odgojnom procesu zažive vrijednosti proizišle iz duhovne znanosti“ (Carlgren i Klingborg, 1993; str. 18). Nakon što je osnovana prva waldorfska škola u Stuttgartu, počele su se otvarati diljem Europe. Godine 1983. u Njemačkoj je bilo 80 waldorfskih škola s preko 37 000 učenika. Raspadom istočnoeuropskog bloka, škole su se počele otvarati i u istočnoeuropskim zemljama, uključujući prvu waldorfsku školu u Hrvatskoj 1993. godine (Matijević, 2001).

Antropozofija, koju je Steiner razvio, istražuje pitanja izvan materijalnog svijeta i smatra se duhovnom znanosti. Opisuje se:

Antropozofija se može shvatiti i kao znanost (duhovna znanost), odnosno ona je znanost o tijelu, duši, i duhu i svijetu. Prirodna znanost objašnjava mrtvi svijet (tvari, supstance), međutim,

postoje brojna pitanja koja čovjeka zanimaju izvan materijalnog svijeta. Takvo je npr.: Što ima prije rođenja i poslije smrti? (Matijević, 2001, str. 58).

Steiner je, također, isticao da su svi ljudi sastavljeni od istih kemijskih elemenata, ali svaki čovjek je jedinstven zbog različitih oblika duha. Kako kaže:

„Ovo tijelo postaje nosiocem duha koji ponavlja prijašnji život u novom obliku. Između oba stoji duša koja u sebi vodi zatvoren vlastiti život“ (Matijević, 2021. str. 60).

Waldorfske škole, također, naglašavaju umjetnost i radni odgoj, a Steiner je svoje ideje predstavio u brojnim knjigama. Kao primjer:

Posebna izdavačka kuća Rudolf Steiner Verlag (Dornach, Švicarska) izdala je oko 45 knjiga njegovih djela. Iz tog grandioznog opusa posebno se kao značajna izdvajaju ova djela: Osnovne crte teorije spoznaje Goetheova pogleda na svijet (1886.), Filozofija slobode: Osnove modernog pogleda na svijet (1894.), Teozofija (1904.), Kako se stječu saznanja viših svjetova (1904.) (Matijević, 2001; str. 60).

CILJEVI NASTAVE

Montessori škola

„Pedagogija M. Montessori se temelji na znanstvenom promatranju spontanog učenja djece, na poticanju vlastitog djelovanja djeteta i njegove samostalnosti i na poštovanju djetetove osobnosti“ (Philipps, 1999; str. 12). U središtu interesa Montessori pedagogije je dijete u svojoj cjelovitosti. Svi ciljevi pedagoških metoda su u djetetu. Pedagogija treba pomoći djetetu u svim životnim tjelesnim i umnim razdobljima. Zadatak je odraslih osoba omogućiti djetetu nesmetani fenomenalni proces samoizgradnje. Tjelesni rast djeteta je lakše pratiti jer je on određen prirodnim zakonitostima razvoja, slično kao kod razvoja embrija. U određenom vremenu se razvijaju određeni organi i sposobnosti. Kod umnog razvoja prepoznavanje pojedinih razvojnih faza ili razdoblja znatno je kompleksnije i teže. Za umni razvoj djeteta potrebna mu je primjerena okolina ispunjena ljubavlju, harmonijom i mirom. „Najbolje uvjete za razvoj ima dijete kod roditelja koji poznaju njegove potrebe i daju mu mogućnost da se u miru samo razvija“ (Philipps, 1999; str. 12).

Montessori pedagogija slijedi psihički i fiziološki razvoj djeteta. Potiče umni i duševni razvoj s ciljem pospješivanja kretanja, mišljenja i spoznaja. Potiču se i osjećanja, ali i njegov tjelesni razvoj vlastitim snagama.

Maria Montessori pri odgoju djece polazi od pretpostavki da djeca imaju prirodene potencijale za samorazvoj. Da bi se ti prirodni potencijali razvili, potrebno je da su djeca u povoljnom i pozitivnom okruženju. Njezina metoda se u suštini zasniva na samoodgoju i samopoučavanju, s ciljem razvijanja neovisnosti, odgovornosti i ljubavi prema učenju. Učitelji i pedagozi trebaju stvoriti i osigurati odgovarajuću sredinu i potrebne materijale koji će poticati samorazvoj i samopoučavanje. Dijete ima sve pretpostavke da se razvije u zdravog i obrazovanog čovjeka. U svakoj pojedinoj etapi svoga razvoja dijete ima određene prirodene unutarnje potrebe koje se pojavljuju u različito vrijeme kod svakog pojedinog djeteta.

Prema Mariji Montessori čovjek je tu na zemlji s jasnom ulogom i zadacima. Čovjek je razumno biće koje svojim razumom mora uspostaviti potpuni odnos s prirodom. Djeci je potrebno stvoriti okruženje koje će prihvatiti i zavoljeti. I djeca i odrasli moraju na konstruktivan, pozitivan i odgovoran način oblikovati prirodu. Maria Montessori u svom učenju ne misli samo na materijalno i tehničko stanje, nego ukazuje na odnose, na ljubav. „Nove generacije moraju shvatiti da je u toj zajednici svaki čovjek ovisan o drugome i da ima zadatak doprinositi egzistenciji svakog pojedinca“ (Seitz i Hallwachs, 1996; str. 106).

Waldorfska škola

Kod odgoja i obrazovanja, waldorfska škola veliki značaj daje razvoju odgovornosti učenika. Djeca se u nastavi susreću sa svim područjima rada i znanosti koja su u vezi s čovjekom. Glocker i Noebel (1990.) u svojoj knjizi ističu da priprema spoznaje da samo učenje tijekom cijelog života vodi smislenom postojanju čovjeka, jedan je od važnijih ciljeva waldorfske pedagogije.

Što djeca usvoje šire spektre znanja, iz raznih područja, stvorit će jasniji osobni stav prema usvojenim znanjima i prema svim događanjima oko njih. Takvim pristupom se razvija osjećaj veće odgovornosti jer su u nastavi o svemu tome već stekli osobni stav. U waldorfskoj školi sva područja znanja se promatraju kao nešto što je vezano i važno za čovjeka. O tome Steiner piše: „Rudolf Steiner u devetom poglavlju svoje „ Filozofije slobode „ izvodi „ Priroda iz

čovjeka stvara samo prirodno biće, društvo čini da on postupa po zakonima, ali samo on sam može iz sebe napraviti slobodno biće“ (Gloeckler i Goebel, 1990; str. 26).

Ciljevi nastave alternativnih škola će se naznačiti preko metoda i didaktičkih značajki waldorfskih i Montessori škola. Waldrofska škola se temelji na principima antropozofije koja vjeruje da čovjek može intuicijom spoznati neke više nadnaravne sile. Ciljevi nastave su da se među djecom i učenicima stvori takvo okruženje u kojemu će ona moći razviti sve svoje potencijale s kojima su rođena.

Waldorfske škole imaju specifične ciljeve nastave koji se razlikuju od tradicionalnih obrazovnih sustava. Ciljevi su usmjereni na cjeloviti razvoj djetetovog tijela, uma i duha te nastoje njegovati slobodne, odgovorne i kreativne pojedince. Waldrofska pedagogija teži cjelovitom razvoju djeteta, obuhvaćajući intelektualne, emocionalne, socijalne i fizičke aspekte. Cilj je razviti uravnoteženog pojedinca koji je sposoban razmišljati, osjećati i djelovati u skladu s vlastitim vrijednostima.

Jedan od temeljnih ciljeva je omogućiti djeci da postanu slobodna i kreativna bića koja mogu donositi vlastite odluke i djelovati u skladu s vlastitom unutarnjom motivacijom. Naglasak je na poticanju kreativnosti, mašte i individualnosti, omogućujući učenicima da razviju vlastite talente i interese. Također, waldorfske škole pridaju veliku važnost moralnom odgoju i razvoju društvene svijesti. Cilj je odgajati djecu koja su empatična, odgovorna i sposobna doprinosti društvenoj zajednici. To se postiže kroz naglašavanje suradnje, timskog rada i poštovanja prema drugima (Steiner, 1996). Nastava se prilagođava razvojnim fazama djece. Steiner je smatrao da djeca prolaze kroz različite faze razvoja, i waldorfska pedagogija je osmišljena tako da odgovara potrebama i sposobnostima učenika u svakom od tih stadija. Ritmičnost, koja uključuje dnevne, tjedne i godišnje ritmove, također je važan aspekt koji pomaže djeci da se osjećaju sigurno i stabilno.

Umjetnost, ručni rad, glazba i dramska umjetnost su ključni dijelovi kurikuluma. Ove aktivnosti nisu samo dodatci akademskom obrazovanju, već su integrirane u nastavni proces kako bi se potaknulo emocionalno izražavanje, kreativnost i praktične vještine. Waldorfske škole pridaju veliku važnost razvijanju osjetila i povezanosti s okolinom i prirodom. Nastava često uključuje vanjske aktivnosti, vrtlarstvo i izlete u prirodu, kako bi se djeca povezala s okolinom i razvila ekološku svijest.

Ovi ciljevi odražavaju Steinerovu viziju obrazovanja koje ne služi samo prijenosu znanja, već i stvaranju slobodnih, svjesnih i samosvjesnih pojedinaca spremnih za život u suvremenom svijetu (Steiner, 1981).

METODE POUČAVANJA

Montessori škola

Montessori pedagogija, koju je utemeljila Maria Montessori početkom 20. stoljeća, temelji se na načelu "pomozi mi da to učinim sam". Ova metoda naglašava dječju slobodu u učenju kroz dva osnovna bloka: slobodan rad, gdje djeca biraju aktivnosti u pripremljenom okruženju, te organiziranu nastavu koja ne slijedi strogo tradicionalni 45-minutni sustav. Učionice su opremljene didaktičkim materijalima, a naglasak je na učeniku, a ne na frontalnom poučavanju (Dubovicki i Topolovčan, 2020). Za uspješnu primjenu tih metoda učenja nužno je stvoriti adekvatno okruženje koje će djeci pružiti mogućnost slobodnog izbora aktivnosti kojima se žele baviti. Montessori metode podržavaju učenje s pomoću posebno napravljenih didaktičkih materijala za svako područje učenja, kao što su: matematika, zemljopis, biologija, botanika, povijest umjetnosti te priroda i društvo. Svi didaktički materijali se djeci samo ponude, a ona sama biraju one materijale koji im trenutno odgovaraju, prema njihovim interesima, mogućnostima ili njihovom trenutnom ritmu. Ovi materijali su konkretni i omogućuju djeci da uče kroz vlastite ruke i osjetila. Materijali su organizirani prema stupnjevima težine i djeci omogućuju da napreduju svojim tempom. Montessori didaktički materijali su posebni i jednaki su za sve Montessori ustanove u cijelom svijetu. Svladavanjem ponuđenih posebnih materijala, djeca razvijaju induktivno-matematički način rada i mišljenja. Razvijanjem takvih metoda mišljenja stvaraju osnovu za rješavanje svih budućih životnih problema, planova ili zadataka.

Montessori je, kao što je već navedeno, dobila priliku da u praksi isproba svoje metode odgoja i obrazovanja. Naime, 1906. i 1907. godine u jednoj rimskoj četvrti sagrađeni su stanovi za radnike. U pravilu su tim obiteljima radila oba roditelja pa se pojavio problem čuvanja djece dok su roditelji na poslu. Tako je u jednoj zgradi određen prostor za čuvanje djece pa je to postala službena dječja kuća *Casa dei Bambini*. Dakle, prva dječja kuća je otvorena 1907. godine u San Lorenzu u predgrađu Rima. Montessori je bila zadužena za nadgledanje rada kuće

i brigu za nabavku odgovarajućih materijala za igru i učenje. Radeći s djecom, uočila je da djeca samoinicijativno biraju određene materijale i igračke s kojima se rado igraju. Djeca su spontano pokazala želju pisati po podu ili cesti. Ona je podržala novi pristup u svijetu dječjeg razvoja.

„Montessori je zaključila da su materijali i s njima povezani postupci koje je primjenjivala u radu s hendikepiranom djecom, ubrzali učenje normalne djece“ (Matijević, 2001; str. 36).

Montessori metode uključuju više stručnog rada u kojem djeca trebaju imati aktivnu ulogu učenja. Djeca se trebaju razvijati u cjelini, trebaju razvijati tijelo i duh, odnosno intelekt. Sve se to treba odvijati u slobodi, za djecu i učitelje. Montessori je svoje metode razvijala izravnim promatranjem odgoja djece. Uvažavala je dječji svijet i dijete je stavila u središte svojih pedagoških metoda. Dijete treba podržavati u samoučenju i samoobrazovanju, da se na taj način u odrasloj osobi razviju svi potencijali s kojima je dijete rođeno. U učeničkim grupama ne smije biti natjecanja. Poželjno je da u grupi budu djeca raznih godišta, kao i djeca s posebnim potrebama. Montessori učionice često imaju mješovite dobne skupine. Tako djeca mogu učiti jedna od drugih što će među njima potaknuti veće međusobno poštovanje i znatno bolje razumijevanje. Ovaj pristup omogućuje mlađoj djeci da uče od starijih, dok starija djeca jačaju svoje razumijevanje pomažući mlađima. Također, takva dinamika potiče suradnju, samostalnost i odgovornost među učenicima. „Dječje razvojne potrebe nije moguće zadovoljiti strategijom rada koja traži da svi počnu i završe u isto vrijeme, te da svi rade istodobno na istim sadržajima“ (Matijević, 2001; str 38). Montessori metoda naglašava individualno učenje. Učitelji prate napredak svakog djeteta i prilagođavaju materijale i zadatke prema njihovim individualnim potrebama i interesima. Učenici sami biraju aktivnosti koje ih zanimaju, a učitelj ih vodi i pomaže u njihovom istraživanju.

Waldorfska škola

Sve se u waldorfskoj pedagogiji zasniva na holizmu, odnosno na teoriji da organizam treba promatrati kao cjelinu, te s aktivnostima treba biti usmjeren na duhovno, fizičko, intelektualno i emocionalno biće djeteta. Sve se psihičke pojave moraju promatrati u sklopu cjeline.

Waldorfska pedagogija se u načelima pedagoškog i metodološkog rada temelji na idealizmu. Škola treba osloboditi i pokrenuti kreativne potencijale djece i mladih ljudi. Oslobođenje urođenih sposobnosti doprinosi razvoju mladih ljudi, i do spoznaje unutarnjih potencijala koji će dugoročno doprinijeti njegovom cjelovitom razvoju. U waldorfskim školama, nastava često

uključuje pričanje priča, koje su osmišljene kako bi potaknule maštu i emocionalnu povezanost s učenjem. Umjetnost je duboko integrirana u sve aspekte kurikuluma, što omogućuje učenicima da uče na kreativan i intuitivan način. Osim intelektualnog sadržaja, velika pažnja se posvećuje ručnom radu, glazbi, slikanju i dramskoj umjetnosti.

U waldorfskoj školi se vrlo malo koriste knjige ili već napravljeni nastavni materijal. Uči se, koliko god je to moguće, preko realnog svijeta. Učitelj puno priča kako bi svako dijete moglo oblikovati svojom vlastitom maštom na poseban način. Također, velika pozornost u waldorfskoj pedagogiji se pridaje i pamćenju naučenog. U waldorfskim školama nema standardiziranog pisanja u bilježnice, nego učenik za sebe oblikuje nastavnu jedinicu koju unosi u bilježnicu prema svom pamćenju (Seitz i Hallwachs, 1996). Izbjegava se korištenje tehnologije i udžbenika, a učenje se temelji na izravnom iskustvu i prirodnoj stvarnosti. Djeca vlastitim rukama izrađuju bilježnice, što pridonosi njihovoj kreativnosti i individualnosti (Herenčić i Topolovčan, 2023). Waldorfske pedagoške metode podrazumijevaju, prije svega, sedmogodišnje razdoblje, od rođenja do sedme godine života. Zatim je bitno otvoriti pitanje spoznaje i poštovanja duhovnog podrijetla čovjeka. Steiner u svom učenju kreće od pitanja gdje je čovjek bio prije rođenja i gdje ide nakon smrti. On je u to uvjeren, i takvo gledište zastupa u svom učenju, da je odgoj i podučavanje spoznaja onog što je dijete donijelo sa sobom na ovaj svijet, razvijanje i samorazvijanje tih urođenih sposobnosti. Kao što je navedeno da je svako dijete posebno i jedinstveno, tako je jednako jasno da svako dijete ima svoj temperament. Uloga temperamenta se može smatrati vezom između onoga s čime se čovjek rodi i onoga što su obilježja njegovog individualizma. Prema temperamentu ljude se, načelno, razvrstava na melankolike, kolerike, sangvinike i flegmatike. Drži se da su sva djeca do sedme godine sangvinici jer često mijenjaju interes i pažnju, život im je igra i olako ga shvaćaju. Nakon sedme godine se kod djece razvija vlastiti temperament. Sve što dijete ima, treba svakodnevno uzimati u obzir, bilo da se radi o aktivnostima planiranim na tjednoj osnovi ili na osnovi godišnjih doba. Djeci se mora dati vrijeme za potpuno slobodni izbor igre, za razne radne i praktične aktivnosti. Treba ih dovesti u doticaj s raznim materijalima i igračkama.

Waldorfske škole pri učenju veliki značaj pridaju djelovanju ritma. Ritam je važan dio prirode, a značajan je i za uspješno odvijanje intelektualnih i mnogih drugih aktivnosti. U waldorfskim školama je euritmija značajno zastupljena. Ona ima zadatak harmonizirati sve djetetove funkcije i jačati samoozdravljujuće procese u organizmu.

U waldorfskim školama u nastavi se ne koriste udžbenici, nema brojčanog ocjenjivanja i nema ponavljanja godine. Njihovo posebno obilježje je praksa iznimno intenzivne suradnje nastavnika, roditelja i učenika. Škola funkcionira kao obitelj.

Koliko god je Steiner govorio i pisao o odgojnim i nastavnim metodama, jedna je stvar ipak najvažnija: pravi pedagoški koraci i mjere nikad se ne izvode ni iz programa, ni iz teorije, nego nastaju tako što odgajatelj razvija svoju intuiciju i osluškuje ono što se u djetetu zbiva te istražuje što je dijete donijelo na svijet i što bi za njegov život bilo dobro (Seitz, 1996, str. 127).

Montessori i waldorfske škole nude različite pristupe obrazovanju, oba usmjerena na razvoj cjelovitog pojedinca. Montessori metoda naglašava individualno, samousmjereno učenje uz korištenje specifičnih didaktičkih materijala, dok waldorfska metoda stavlja naglasak na holistički razvoj kroz umjetnost, priču i ritmičan kurikulum. Iako se njihovi pristupi razlikuju, oba sustava imaju za cilj poticanje kreativnosti, samostalnosti i dubokog osjećaja odgovornosti prema sebi i drugima.

NASTAVNI SADRŽAJ

Montessori škola

Za provedbu nastavnih sadržaja, bitno je da je učionica uredna, uređena, da je prilagođena djeci prema njihovima kriterijima. Takva učionica će djecu poticati na kreativan i individualan rad. Montessori nastava uključuje aktivnosti koje pomažu djeci da razviju osnovne životne vještine kao što su samostalno oblačenje, priprema hrane, čišćenje i organiziranje. Ove aktivnosti pomažu djeci da razviju neovisnost i koordinaciju.

Nastava u Montessori školama pokriva osnovne akademske predmete kao što su: matematika, jezik, znanost i kultura. Materijali za učenje su konkretni i omogućuju djeci da razumiju apstraktne koncepte kroz rad s fizičkim objektima i manipulativnim alatima. Na primjer, Montessori matematika koristi materijale poput zlatnih blokova i brojevnih ploča za učenje osnovnih matematičkih operacija. Učenje o kulturi, povijesti i geografiji često se integrira u svakodnevne aktivnosti i projekte. Djeca istražuju različite kulture i povijesne periode kroz praktične aktivnosti, istraživanje i projekte. Montessori nastava je visoko prilagođena individualnim potrebama i interesima djece. Svako dijete može raditi vlastitim tempom i birati

aktivnosti koje ga zanimaju, što omogućuje personalizirani pristup učenju. Cijeli program nastave je potpuno slobodan. Djeca dolaze u školu u jutro i odmah iz ormara, gdje su složeni materijali, biraju materijal koji ih to jutro privlači i s kojim žele raditi.

Svako dijete ima svoje vrijeme udubljenosti, odnosno jake koncentracije na pojedini materijal i svako dijete ima svoje vrijeme trajanja koncentracije. Nakon što se djeca zasite određenog materijala ili sadržaja, učitelj treba pokušati njihov interes usmjeriti na novi blok nastave.

Promatranjem rada djece on mora uočiti što bi moglo biti predmet njihova interesa za sljedeći blok sat, odnosno za koje aktivnosti postoji zajednički interes. Ako djeca predloženi prijedlog ne prihvate, učitelj ih može usmjeriti da vrijeme koriste za sport, glazbu ili ih može povesti na izlet, u zoološki vrt ili nešto slično.

Waldorfska škola

Waldorfske škole imaju slobodno formiranje fonda sati i nastavnih planova. Osnovne naznake plana za waldorfske škole je utemeljio Rudolf Steiner, već na predavanju pri osnivanju waldorfske škole u Stuttgartu.

Bitno obilježje strukture nastavnog plana i programa waldorfske škole jest naglašena orijentacija na umjetnički i radni odgoj, zatim izvođenje osnovne nastave po epohama, učenje stranih jezika od početnih razreda školovanja, te mjesto euritmije u nastavnom programu (Matijević, 2001; str. 63).

Steiner je preporučio učiteljima i učenicima da pojedine sadržaje iz prirode ili društva proučavaju i više tjedana. Učenici u početku nastave trebaju proučavati neki sadržaj dok ga dovoljno ne usvoje. Tako djeca već u prvom razredu upoznaju određene forme i različite oblike koji se mogu prikazati linijama. U daljnjem učenju nastoje savladati pisanje slova i brojki. Kasnije, u višim razredima uče upoznavanje s prirodom, s klimom, godišnjim dobima i o samoj zemaljskoj kugli.

U skladu s onim što je potrebno za zdrav razvoj djeteta, u određenoj dobi i u vezi s odgojnim potrebama djeteta, waldorfska pedagogija preporučuje ove sadržaje za pričanje i učenje po razredima: (1) bajke, (2) basne i legende, (3) Stari zavjet, (4) nordijske mitologije, (5) grčku mitologiju, (6) rimsku povijest, (7) otkrića starih naroda (npr. Amerike i Inka), te (8) biografije (Matijević, 2001; str. 64).

Pored svega navedenog waldorfske škole iznimnu pažnju posvećuju umjetničkom i radnom odgoju. U školi se slika i crta, rade se radovi od gline, glinamola, glumi se i pleše i rade se sve druge aktivnosti koje su prisutne u kreativnom društvu. U Waldorfskoj pedagogiji važnu ulogu imaju praktične zanatske aktivnosti poput šivanja, pletenja i izrade predmeta od drva. Ove aktivnosti pomažu djeci u razvoju fine motorike i osjećaj za estetske vrijednosti.

Jedna od specifičnosti waldorfskih škola je umjetnički pristup nastavi uz snažnu prisutnost umjetničkih predmeta, kao što su: slikanje, crtanje, kiparstvo, zborna pjevanje, sviranje, dramsko izražavanje i euritmija. Crtanje i slikanje integrirani su u svakodnevnu glavnu nastavu, a tijekom školovanja učenici uče svirati barem jedan instrument. Euritmija, koja se naziva i "vidljivim govorom," scenska je umjetnost koja kroz pokret izražava procese u prirodi i ljudskom tijelu, nevidljive oku. U obrazovanju se koristi kao pedagoška euritmija i predstavlja jedan od temelja waldorfske pedagogije. Također, velika se pažnja posvećuje praktičnim zanatskim vještinama, poput šivanja, pletenja te izrade i oblikovanja predmeta odraznih materijala.

Poželjne su sve aktivnosti koje se rade rukama i koje imaju pozitivne učinke na psihički i fizički razvoj djece. Dobro je organizirati aktivnosti kovanja, klesarstva, stolarstva, zlatarstva, knjigoveštva, pekarstva i drugih zanata. Korisno je organizirati rad u prirodi, na njivi, voćnjaku ili u vrtu.

VREDNOVANJE

Montessori škola

Montessori ima posebne metode za ocjenjivanje postignutih rezultata. Ocjene se ne određuju prema unaprijed postavljenim normama. Sve se promatra u skladu s mogućnostima svakoga djeteta i djetetovim individualnim karakteristikama. Vrednovanje se temelji na promatranju i praćenju napretka svakog pojedinog učenika. Učitelji pažljivo prate kako učenici koriste materijale, kako rješavaju zadatke i razvijaju svoje vještine. Ovo praćenje omogućuje učiteljima da prilagode nastavu potrebama svakog učenika i da identificiraju područja u kojima učenici trebaju dodatnu podršku.

Montessori metoda potiče djecu na samoocjenjivanje. Učenici su ohrabreni da ocjenjuju vlastiti rad, postignuća i napredak. Ovaj proces pomaže učenicima da razviju samosvijest i dodatnu

motivaciju za učenje. Stoga, u procesu ocjenjivanja uz sve ostale sudjeluje i dijete koje se samo ocjenjuje. Ocjene nisu numeričke i više služe potrebama roditelja, učenika i škole. Ocjene se donose uz suradnju s roditeljima, s kojima se zajednički procjenjuje koliko je dijete ovladalo materijom, pojedinim radnjama i aktivnostima. Zajednički se utvrđuje mora li dijete još vježbati, i koliko, kako bi u potpunosti ovladalo predmetnom problematikom, te kako bi aktivnosti moglo provoditi s potpunom sigurnošću. Dijete mora samo shvatiti kada treba još raditi s nekim materijalima kako bi njima ovladalo u potpunosti. Na djetetovu odluku učitelji ne bi smjeli vršiti bilo kakav pritisak. Maria Montessori smatra da ocjena, kritika i pretjerana pohvala djeluju pedagoški negativno te da do uspjeha ne smije doći preko pritiska već motiviranosti (Seitz i Hallwachs, 1996). U Montessori školi, uspjeh se upisuje u obvezatnu knjigu. Ona se vodi za svakog učenika posebno i u nju učitelj unosi njegov individualni uspjeh. Tradicionalne ocjene i standardizirani testovi nisu prisutni u Montessori školama. Umjesto toga, vrednovanje se provodi kroz kontinuirano praćenje i usmjeravanje koje pomaže učenicima u njihovom osobnom i akademskom razvoju.

		MATEMATIKA 5	
M	VI. Poznaje matematičke pojmove	s materijalom	bez materijala
		1. a) zbrajanje b) pribrojnici, zbroj	
2. a) oduzimanje b) umanjenik, umanitelji, razlika			
3. a) množenje b) multiplikator, multiplikant, produkt			
4. a) djeljenje b) djeljenik, djelitelj, kvocijent			
5. primijenjuje ove pojmove u tekstualnim zadacima			

Izvod iz jedne obvezatne knjige Montessori škole u Münchenu iz akcije Sunčeva zraka (str. 206).

Slika 1. Izvod iz jedne obvezatne knjige Montessori škole (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 222).

M

NAČIN RADA

<p>Dijete se osim volje koje mu radi</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko					<p>Može raditi samostalno</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko				
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			
<p>Planira i organizira svoj rad</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko					<p>Pokazuje zanimanje pri radu</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko				
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			
<p>Može se koncentrirati</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko					<p>Pokazuje interes za predmet</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko				
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			

SOCIJALNO PONAŠANJE

<p>Komunikativno je</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko					<p>Ima pozitivnu stav prema drugim učenicima</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko				
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			
<p>Prikladno rješavaju konflikta</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko					<p>Tolerantno je prema ponašanju drugih</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>gotovo uvijek</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>često</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>ponekad</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>rijetko</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>		1	2	3	4	gotovo uvijek					često					ponekad					rijetko				
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			
	1	2	3	4																																															
gotovo uvijek																																																			
često																																																			
ponekad																																																			
rijetko																																																			

Slika 2. Izvod iz jedne obvezatne knjige Montessori škole (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 220).

Waldorfska škola

Ocjenjivanje je u waldorfskim školama sasvim drugačije u odnosu na državne škole. Slično kao u Montessori školama, u waldorfskoj pedagogiji vrednovanje se temelji na kontinuiranom praćenju i promatranju učenika. Učitelji pažljivo prate razvoj učenika kroz duži vremenski period, često tijekom cijelog školovanja.

U Waldorfskoj pedagogiji dugotrajni odnosi između učitelja i učenika omogućuju učiteljima da bolje razumiju i vrednuju napredak svakog učenika. Učitelji su u mogućnosti vidjeti razvoj učenika kroz više godina što pomaže u pravilnom vrednovanju njihovog napretka. U njima nema numeričkih ocjena, već učitelj na kraju godine u svjedodžbi opiše što je dijete tijekom godine naučilo i postiglo, primjenom metoda waldorfske pedagogije. Kod ocjenjivanja treba uvijek imati u vidu dob djeteta, jer svaka dob ima svoje posebnosti i preferencije. U waldorfskim školama se kod procjene napredovanja i usvajanja određenih znanja ne smije vrednovati samo kvocijent inteligencije. U tom procesu se ne smiju zaobići roditelji, odnosno odnos roditelj-nastavnik, jer svi rade na ostvarenju istog cilja. „Onaj tko stalno vodi računa o dozrijevanju cjelokupne čovjekove ličnosti, uvijek će paziti na međusobno djelovanje mišljenja, osjećaja i volje, a neće dati prednost niti jednoj ljudskoj kvaliteti“ (Gloeckler i Goebel, 1990; str. 21).

Činjenica da djeca različito obdarena ostaju zajedno i uče da se međusobno pomažu, također pridonosi razvoju dobrih socijalnih osobina, odnosno međuljudskih odnosa. U godišnjim svjedodžbama se učitelj trudi na pravedan način sveobuhvatno ocijeniti individualne sposobnosti

i napredak djeteta. Radi toga i nema nekog općeg sistema u ocjenjivanju (Gloeckler i Goebel, 1990; str. 22).

Izvod iz jedne svjedodžbe u waldorfskoj školi:

K. je svojim odlučnim i otvorenim bićem brzo našao prijatelje u razredu. Rado se uklopio u zajednicu, no ujedno je i u stanju hrabro zastupati svoje mišljenje. Posebno se zalaže za slabije učenike. Može se primijetiti da ga više veseli aktivna, nego tiha nastava. Vrlo pažljivo sluša bajke i po izrazu njegovog lica može se vidjeti kako se on uživljava u neke likove iz bajki. (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 221-223).

Nije mu bilo lako učiti slova, ali trudio se slijediti zlatnu vilu na njezinom putovanju. Četiri osnovne računske radnje, a posebno pljeskanje, hodanje i spakanje po tablici množenja pričinjavale su mu veselje. Na početku se jako mučio s vodenim bojama. Kada mu je prva slika uspjela njegova radost je bila utoliko veća! Od proljeća slika s oduševljenjem; najradije slika sunce ili vatru, što odgovara njegovom koleričkom temperamentu. K. osobito voli kad pred cijelim razredom treba nešto reći ili kad treba preuzeti neku ulogu. Njegov je jezik jasan.

Šport: S oduševljenjem sudjeluje u gimnastici. Na početku je zbog radosti koju mu pričinjava kretanje često učinio i nešto više nego što je bio cilj; u međuvremenu je naučio dobro procijeniti svoje snage i upotrijebiti ih na pravom mjestu... (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 221-223).

Vrednovanje u Montessori i Waldorfskoj pedagogiji razlikuje se od tradicionalnih obrazovnih sustava, s fokusom na individualno praćenje, holistički razvoj i kontinuiranu podršku. Montessori metoda koristi promatranje i samoocjenjivanje bez tradicionalnih ocjena, dok Waldorfska pedagogija koristi holističko vrednovanje, dugotrajne odnose učitelj-učenik i pisane izvještaje umjesto standardiziranih testova. Oba pristupa teže razumijevanju i podržavanju cjelokupnog razvoja učenika, a ne samo njihovih akademskih postignuća.

RASPORED SATI

Waldorfska škola

U Waldorfskoj školi nastava je organizirana tako da se u prvom dijelu dana, kada učenici imaju najviše koncentracije, provodi glavna nastava, poznata kao nastava u epohama. Nakon pauze i boravka u prirodi slijedi predmetna nastava koja obuhvaća strane jezike, euritmiju, ručni rad, likovnu kulturu i slične predmete. Svaka epoha traje između dva i četiri tjedna, tijekom kojih se detaljno istražuje određeno područje. Ovaj pristup pomaže učenicima da bolje upamte gradivo i da se bolje povežu s nastavnim sadržajem, i pruža im dovoljno vremena i energije za samostalno razmišljanje i osobnu prosudbu.

Školske aktivnosti u waldorfskim školama se uređuju na razini pojedine škole, bilo da se radi o rasporedu školskih sati, godišnjem planiranju ili organizacije same škole kao institucije. Škole donose svoje planove i programe, planiraju usavršavanje i dodatnu edukaciju učitelja i podučavatelja, rad i suradnju s roditeljima i komunikaciju s javnošću. U organizaciji nastave nastava se odvija slobodnim izborom djece. Djeca rade samostalno i pojedinačno. Svako dijete počinje s radom kada samo odluči. U okviru jednog radnog dana postoji dio nastave u kojem učenici rade sami ili u grupi, a postoji i dio nastave koju organizira učitelj. Nastava se odvija u epohama. U jednom radnom danu glavna materija se poučava u trajanju od sat i pol i to se smatra glavnim dijelom nastave toga dana. Nakon glavnog dijela nastave slijedi učenje drugih predmeta kao što su matematika i strani jezici. Trajanje ostalih sati je znatno kraće, u pravilu četrdeset i pet minuta. Radni dan se završava s umjetničkim aktivnostima koje traju jedan sat (60 minuta). Nakon odrađenog drugog bloka sati, učenici imaju zajednički ručak. Težište učenja je postizanje ukupnog razumijevanja i spoznaji fenomena čovjeka i ukupnog svijeta.

Waldorfski raspored organiziran je prema ritmičkom modelu s fokusom na epohalnu nastavu ujutro, a popodne je posvećeno umjetničkim i praktičnim aktivnostima koje razvijaju kreativnost i vještine. Oba sustava naglašavaju cjelovit razvoj učenika, ali pristupi organizaciji vremena i vrsti aktivnosti razlikuju se u skladu s njihovim filozofijama (Rawson i Richter, 2000).

Montessori škola

Montessori škole strukturiraju raspored tako da omogućuje maksimalnu autonomiju učenika kroz duge blokove slobodnog rada, dok učitelji služe kao vodiči koji podržavaju individualni razvoj. U alternativnim školama se provodi iskustveno učenje. Zadatak škole i odgojitelja ili učitelja je stvoriti pozitivno okruženje, privlačnu i dobro uređenu učionicu koja će privući djecu i potaknuti ih na različite vrste aktivnosti. Montessori primjenjuje iskustvene metode pa traži da učionice potiču djecu na individualan i konstruktivan rad. Rad i učenje započinju ujutro slobodnim radom, pa se onda ide na odmor, da bi se drugi dio rada nastavio zajedničkom razrednom nastavom. Rad u Montessori školi se odvija u blokovima koji imaju različito trajanje. Djeca svaki dan, kad dođu u školu, izaberu materijal za koji pokažu interes za rad na početku dana. Svaki izabrani materijal drži pažnju djeteta jedno izvjesno vrijeme, ovisno sklonosti djeteta.

Kada završi prva faza dnevnih aktivnosti koju su djeca izabrala, radi se drugi blok, u kojem više do izražaja dolazi zajednička razredna nastava. U toj fazi učitelj, zajedno s djecom, usmjerava pažnju na poželjne aktivnosti.

Učitelj iz same atmosfere, među djecom, procjenjuje što bi mogao biti predmet njihova interesa za zajedničke aktivnosti i usmjerava ih na aktivnosti prema tako iskazanom zanimanju. Učitelj, također, prema procjeni interesa učenika organizira sportske, kulturne i glazbene aktivnosti ili izlete u prirodu, zoološki vrt ili muzej (Lillard, 2005).

UČITELJI

Waldorfska škola

Učitelji u Waldorfskim i Montessori školama igraju ključnu ulogu u obrazovanju, ali njihova uloga i način na koji pristupaju učenicima značajno se razlikuju s obzirom na specifične filozofije svakog od ovih obrazovnih sustava. Kritičari konstruktivističke nastave tvrde da minimalno vođenje učenika može uzrokovati preopterećenje kognitivnih kapaciteta, osobito kod onih s malo predznanja, čime se smanjuje učinkovitost učenja, dok zagovornici ističu da ona potiče razvoj učenikovih sposobnosti rješavanja problema, kreativnosti i samostalnog učenja, što su ključne vještine za buduće obrazovanje (Topolovčan, 2023).

U alternativnim školama učitelj nije u ulozi predavača ili poučavatelja. Alternativne škole ne prakticiraju učenje iz knjiga, nego potiču učenje iz vlastitog iskustva. Tu učitelj sve materijale daje djeci na samoizbor, daje početne upute za rad i nenametljivo usmjerava aktivnosti svakog pojedinog djeteta. Ništa se ne radi sustavom prisile i naredbe, davanjem zadataka ili teksta koji treba naučiti. Učitelj treba pokazati djeci sve materijale i pokazati im kako se i zašto ti materijali koriste. Nakon toga inicijalnog impulsa, djeca bi sama trebala nastaviti raditi s izabranim materijalima, prema osobnom izboru i osobnim interesima. Djeca s izabranim materijalima sama određuju tempo rada i trajanje igre. Ukupno okruženje treba poticati djecu u njihovom samorazvoju i samoodgoju. Kada su djeca spremna, ona će sama postavljati razna pitanja i pokretati razgovor. Učiteljeva uloga je biti podrška djeci u radu.

Rudolf Steiner je glavni temelj svoje teorije i prakse, odgoja i obrazovanja djece, zasnovao na odgoju i samoodgoju svakoga djeteta i svakog čovjeka. Kao što plod, nakon začeca, ima program razvoja pojedinih organa i sposobnosti, tako i u djetetu i nakon rođenja postoje programi razvoja i samorazvoja, odgoja i samoodgoja. Steiner (1996) smatra da je svaki odgoj zapravo oblik samoodgoja. Na svim razinama razvoja, odgoj ne može biti ništa drugo osim procesa u kojem se osoba samostalno oblikuje. Učitelji i odgajatelji su samo dio okoline koja podržava dijete u tom procesu samoodgoja. Naš zadatak je stvoriti uvjete koji omogućuju djetetu da se razvija u skladu sa svojom unutarnjom prirodom. Ispravan odnos učitelja i odgajatelja prema djetetu temelji se na razumijevanju ove istine, a možemo ga postići samo kroz stalno osvještavanje ove spoznaje.

U waldorfskim školama, velika važnost se stavlja na ličnost i duhovnost učitelja koja djeluje kroz njega tijekom cijelog školovanja, jer je to važnije za djecu od nastavnih sadržaja. Razred bitno određuje učiteljev prirodni autoritet, temperament, karakter i toplina srca (Seitz i Hallwachs, 1996). Prvih osam godina u waldorfskoj školi učenici imaju jednog razrednog učitelja. Učitelj u svom odjelu provodi deset do petnaest sati tjedno i ima između 35 do 40 učenika. „Smatra se da učitelj može tijekom osam godina uz svakodnevni kontakt sa svojim učenicima upoznati svakog od njih i pomagati mu u svladavanju školskih zadataka bez školskih ocjena“ (Matijević, 2001; str. 70). Montessori učitelji se više oslanjaju na pripremljeno okruženje i didaktičke materijale, dok Waldorfski učitelji naglašavaju važnost umjetnosti, zanata i pričanja priča.

Učitelji u Montessori i Waldorfskim školama imaju različite uloge koje odražavaju filozofiju svakog obrazovnog sustava. Montessori učitelji djeluju kao vodiči koji omogućuju samostalno učenje i razvoj, dok Waldorfski učitelji imaju holističku ulogu u razvoju djeteta kroz kreativne, intelektualne i praktične aktivnosti. Oba pristupa stavljaju naglasak na personalizirani razvoj učenika, ali koriste različite metode kako bi postigli taj cilj.

Montessori škola

I u Montessori i u Waldorfskim školama učitelji imaju ključnu ulogu u stvaranju poticajnog okruženja za učenje, ali su uloge manje autoritativne nego u tradicionalnim školama.

Oba sustava potiču učitelje na individualizirani pristup učenju u kojem je fokus na svakom djetetu kao jedinstvenoj osobi.

Montessori se zalagala za poštovanje dostojanstva djeteta i nije podržavala hijerarhijski odnos prema djeci. Odrasli su djeci trebali pružiti partnersku pomoć za spoznaju samoodgoja. Vjerovala je, a to je u svojim znanstvenim stavovima i zastupala, da svako živo biće ima poseban i jedinstven genetski zadan program razvoja. Dijete se u potpunosti može razviti prema rođenim sposobnostima, samo ukoliko živi u sredini i okruženju koje ga bezuvjetno voli i u sredini koja je prilagođena njegovim razvojnim mogućnostima. U Montessori školama učitelji se često nazivaju *vodičima* jer im je primarna uloga olakšati proces učenja, a ne predavati na tradicionalan način. Oni omogućuju učenicima da samostalno istražuju, biraju aktivnosti i uče vlastitim tempom.

Kod upotrebe materijala učitelji moraju voditi brigu da se djeca u početnoj fazi odgoja služe i igraju s najjednostavnijim materijalima, a da u daljnjim fazama idu prema složenijim i kompleksnijim materijalima. Uloga učitelja treba biti nenametljiva i djeca ih ne bi smjela doživjeti kao nekoga tko je gore iznad njih, i tko njima upravlja. Učitelj treba djeci samo pomagati da se samorazvijaju i samoobrazuju:

Montessori sustav polazi od ideje, slobode odnosno slobodnog odgoja. U tako shvaćenom odgojnom procesu slobodni su i dijete i učitelj. Dijete slobodno bira raspored i trajanje određenih aktivnosti, a učitelj je slobodan obveze da „realizira propisani program“, odnosno da slijedi izvana propisani sadržaj rada (Matijević, 2001, str. 39).

Montessori učitelji prolaze posebnu obuku prema Montessori metodi, gdje se uče kako koristiti specifične materijale i osigurati okruženje prilagođeno djeci. Montessori obuka naglašava razumijevanje razvoja djeteta i promicanje neovisnosti (Montessori, 1967). Djeca imaju određene psihičke potrebe za koje mu se mora stvoriti okruženje da ih dijete ostvari ili realizira. Dijete ima osnovne psihičke potrebe za kretanjem, govorom, pričanjem, za stvaranjem reda i urednosti, te osjeća ljubav prema cjelokupnom okruženju. Za potpuni razvoj potencijala djeteta važnu ulogu imaju roditelji. Kod M. Montessori sve počinje s temeljitim upoznavanjem individualnosti djeteta. Učitelj je samo pomagač u procesu samoodgoja i samopoučavanja, organizator koji usmjerava procese u školi prilikom učenja. Sve se odvija prema potrebama djece i njihovim iskazanim željama. Učitelji i odgajatelji ne smiju djeci nametati svoju volju, nego ih mogu samo suptilno savjetovati i eventualno ponuditi neke prikladne aktivnosti. Montessori učitelji se više oslanjaju na pripremljeno okruženje i didaktičke materijale, dok waldorfski učitelji naglašavaju važnost umjetnosti, zanata i pričanja priča.

Učitelji u Montessori i Waldorfskim školama imaju različite uloge koje odražavaju filozofiju svakog obrazovnog sustava. Montessori učitelji djeluju kao vodiči koji omogućuju samostalno učenje i razvoj, dok waldorfski učitelji imaju holističku ulogu u razvoju djeteta kroz kreativne, intelektualne i praktične aktivnosti. Oba pristupa stavljaju naglasak na personalizirani razvoj učenika, ali koriste različite metode kako bi postigli taj cilj.

Zaključak

Steiner drži da su djeca budućnost svijeta. Da bi došli do željene pozitivne i humane budućnosti, odgojitelji i učitelji su dužni kod djece poticati i podupirati osobnu nadarenost, kao i sve posebnosti kod svakog djeteta i svakog čovjeka. On je svojim učenjem zagovarao da se u odgojnom procesu razvijaju i zažive sve vrijednosti duhovnosti i duhovne znanosti. Steinerovo učenje dobro ilustrira sljedeće:

Budući da je dijete vrlo blizu događaja s one strane svijeta, senzibilni i nepristrani promatrač može ga promatrati samo s čuđenjem i štovanjem. Ne treba pokušavati da se preko odgoja i prema vlastitim planovima djetetu nešto usadi, nego treba oslušivati pravu prirodu djeteta (Seitz i Hallwachs, 1996, str 125).

Waldorfska pedagogija nastoji uskladiti duhovni i zemaljski aspekt razvoja djece pri čemu je ključna sloboda izražavanja i stvaranja. Učitelji se trebaju povezati s duhom djeteta kako bi poticali njegov prirodni razvoj i nadarenost, stvarajući okruženje koje podupire djetetove individualne potrebe. Steiner naglašava da su djeca budućnost svijeta te da bi odgojitelji trebali raditi na razvijanju svih vrijednosti duhovnosti i slobode kod djece.

Slična načela zastupa i Maria Montessori, koja je također prepoznala važnost individualnog pristupa obrazovanju. Montessori je zagovarala da djeca imaju urođene sposobnosti za samorazvoj, te da im treba omogućiti slobodu izbora kako bi ostvarila svoj puni potencijal. I waldorfska i Montessori pedagogija temelje se na ideji da je svako dijete jedinstveno te da obrazovni sustavi moraju poticati razvoj njegovih jedinstvenih talenata u atmosferi slobode i poštovanja.

Dakle, alternativne škole svoje djelovanje temelje na uravnoteženosti i cjelovitom razvoju djeteta. To je taj holizam koji ne dopušta promatrati dijete kao spoj dijelova, nego isključivo kao neraskidivu cjelinu. Dijete treba promatrati u cjelovitosti, u njegovoj fizičkoj i intelektualnoj, individualnoj dimenziji, u atmosferi slobode izbora i potpune slobode. Obje škole drže da se dijete rađa s određenim sposobnostima koje se odgojem i obrazovanjem moraju razviti u potpunosti. Bitno je ukazati da i jedna i druga škola drže da je svaki čovjek poseban i jedinstven i da svaki čovjek nosi jedinstvene talente. Škola mora stvoriti uvjete da se sva ta jedinstvenost razvije i da na taj način obogati svijet. Obje škole potiču djecu da razvijaju svoje talente kroz razne vidove aktivnosti. Te pedagogije naglašavaju razvoj svih potencijala djeteta, a razvoj potiču kroz glazbu, ples, radom na raznim vještinama, radom u prirodi, radom na starim

zanatima, odnosno susreću se s cjelovitim ljudskim stvaralaštvom. Dijete mora imati slobodu istraživati na svoj način, onako kako samo ono zna. Zbog toga je temelj obje škole da je svaki čovjek jedinstven.

Literatura

1. Anderson, G. (2005). *Fundamentals of educational research*. London: Falmer Press.
2. Britton, L. (2000). *Montessori učenje kroz igru*. Zagreb: Hena com.
3. Carlgren, F. (1991). *Odgovori ka slobodi: Pedagogija Rudolfa Steinera: Slike i izvješća iz međunarodnog pokreta waldorfskih škola*. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju.
4. Cohen, L., Manion, L. i Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson.
6. Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2020). *Methodological and thematic trends: A Case study of two pedagogical journals in Croatia*. U: A. Lipovec, J. Batič i E. Kranjec (Ur.), *New Horizons in Subject-Specific Education/Research Aspects of Subject-Specific Didactics* (str. 159-180). Maribor: University of Maribor, University Press.
7. Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2020). *Through the looking glass: Methodological features of research of alternative schools*. *Journal of Elementary Education*, 13(1), 55-71.
8. Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2021). *Methodological approaches to the inclusion of students with disabilities*. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 36(3-4), 148-165.
9. Glocker, M., & Goebel, W. (1990). *Što je waldorfska pedagogija?* Zagreb: Društvo prijatelja waldorfske pedagogije.
10. Gorard, S i Taylor, C. (2004). *Combining methods in educational and social research*. Berkshire: Open University Press.
11. Herenčić, L., & Topolovčan, T. (2023). *Waldorfska škola. Ex post facto studija slučaja: Rekonstrukcija obrazovnih biografija djece jedne obitelji*. *Metodički obzori*, 18(1), 5-28.
12. Lillard, A. S. (2005). *Montessori: The Science Behind the Genius*. Oxford University Press.
13. Matijević, M. (2021). *Alternativne škole: Didaktičke i pedagoške koncepcije* (II. dopunjeno izdanje). Zagreb: TIPEX.
14. Matijević, M., & Topolovčan, T. (2017). *Multimedijska didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Montessori, M. (1964). *Dr. Montessori's Own Book*. Frederick A. Stokes Company.

16. Montessori, M. (1964). *Dječja otkrića*. New York: Schocken Books Inc.
17. Montessori, M. (1966). *Od djetinjstva do mladenaštva*. Freiburg: Harder Verlag.
18. Montessori, M. (1967). *The Absorbent Mind*. Holt, Rinehart, and Winston.
19. Montessori, M. (1972). *Kreativno dijete*. Freiburg: Harder.
20. Montessori, M. (1999). *Kosmische Erziehung*. Herder. U S. Philipps, *Montessori priprema za život: Odgoj neovisnosti i odgovornosti* (str. 11). Naklada Slap.
21. Philipps, S. (2003). *Montessori priprema za život – odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Zagreb: Naklada Slap.
22. Rawson, M., & Richter, T. (2000). *The Educational Tasks and Content of the Steiner Waldorf Curriculum*. Steiner Schools Fellowship Publications.
23. Ridley, D. (2012). *The literature review. A step-by-step guide for students*. Thousand Oaks, CA: Sage.
24. Seitz, M., & Hallwachs, U. (1996). *Montessori ili Waldorf?* Zagreb: Educa.
25. Steiner, R. (1981). *The Essentials of Education*. Rudolf Steiner Press.
26. Steiner, R. (1995). *Pedagoška osnova i ciljevi waldorfske škole*. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju Hrvatske.
27. Steiner, R. (1996). *The Education of the Child in the Light of Anthroposophy*. Anthroposophic Press.
28. Topolovčan, T. (2016). *Art-based research of constructivist teaching*. *Croatian Journal of Education*, 18(4), 1141-1172.
29. Topolovčan, T. (2017). *Utemeljena teorija u istraživanjima odgoja i obrazovanja*. U S. Opić, B. Bogar i S. Ratković (Ur.), *Novi pristupi metodologiji istraživanja odgoja* (str. 129-149). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
30. Topolovčan, T. (2020). *Certain dilemmas and opportunities to research the role of digital media in teaching and learning*. U: A. Peko, M. Ivanuš Grmek i D. Delcheva (Ur.), *Didactic Challenges III: Didactic Retrospective and Perspective Where/How do we go from here?* (str. 376-388). Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
31. Topolovčan, T. (2023). *What is wrong with constructivist teaching? Elaboration, recapitulation and synthesis of theoretical and historical controversies*. *Školski vjesnik*, 72(1), 183–210.
32. Topolovčan, T., & Dubovicki, S. (2024). *Metaanaliza prvog i drugog reda u pedagoškim istraživanjima: Rekapitulacija sintetizirajućeg istraživanja odgoja i obrazovanja*. U B. Filipan-Žignić, M. Sabo Junger, G. Lapat, I. Nikolić, H. Šlezak i A.

Višnjić-Jevtić (Ur.), *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa 5. Međimurski filološki i pedagoški dani: Jezik, književnost i obrazovanje - stanje i perspektive* (str. 606-616). Čakovec: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.

33. Walford, G. (Ur.). (2003). *Doing educational research*. London i New York: Routledge i The Open University.

e- izvori

Podatci preuzeti s mrežne stranice <http://www.os-montessori-bdvranyczany-zg.skole.hr/skola>, (pristup ostvaren 28. VIII. 2024.)

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

potpis studenta)

_____ (vlastoručni